

A BIHARI MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

XXVIII.



BIHARI MÚZEUM
BERETTYÓÚJFALU

BERETTYÓÚJFALU, 2023

A kötetet szerkesztette

Török Péter

A kötetet lektorálta

Dr. Gulyás László Szabolcs, dr. Szilágyi Zsolt, Török Péter

Korrektúra

Kiss Tamás

Fordítás

Bálint Ágnes

Technikai szerkesztés

Szűcs Endre

Felelős kiadó

Berettyó Kulturális Központ

Felelős vezető

Kállai Irén

A kötet megjelenését támogatta

Az NKA Múzeumok Kollégiuma
209188/34. azonosítószámú pályázata



és az NKA Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma
650132/00014. azonosítószámú pályázata



HU ISSN 0133-7653

Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető

TARTALOM

CONTENTS

TÖRTÉNELEM

- 7** **Majláthné Sipos Csilla**
A bihari árterek gazdálkodási és tájhasználati formái a középkortól a 19. századig
Farming and land use patterns in the floodplains of Bihar from the Middle Ages to the 19th century

- 35** **Szőke Richárd Rajmond**
Az újfalui tizenegyek
Két levél a Berettyóújfalui Sport Egylet vezetőségétől
The history of the Újfalú eleveny, 1911–1944.
Two letters from the leaders of the Berettyóújfalú Sports Club

- 59** **Tóth Miklós**
Egy 15. századi bihari falu és a budai jog
Rév „mezőváros” története a Zsigmond-korban
A 15th-century village of Bihar and the Law of Buda:
The history of Rév “market town” in the Age of Sigismund

HELYTÖRTÉNET

- 83** **Czégé Réka**
Társadalmi mobilitás a síron túl
Social mobility beyond the grave

115

Csarkó Imre

Legendából valóság

A Berettyóújfalu és környéki táncok kutatásának története és a helyi néptáncoktatás kezdetei

The legend has become reality

The research history of the dances of Berettyóújfalu and the surrounding area and the beginnings of local folk dance education

ÚJRAKÖZLÉS

143

Tardy György

Berettyóújfalu keletkezése, története és fejlődése. Berettyóújfalu, 1937.

A szöveget gondozta, jegyzetekkel ellátta, a bevezető tanulmányt írta:

Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond – Török Péter

The origins, history, and development of Berettyóújfalu.

Berettyóújfalu, 1937. Text edited and annotated by, and introduction

written by: Milán Mezei, Richárd Rajmond Szőke, and Péter Török

MUZEOLÓGIA

185

Török Péter

Mi jöhet még?

Beszámoló a Bihari Múzeum 2022. évi tevékenységéről

What's next?

Bihari Museum in 2022: Overview of activities

Török Péter

Mi jöhet még?

Beszámoló a Bihari Múzeum 2022. évi tevékenységéről

2021 második felében azt gondolhattuk, hogy túl vagyunk két nagyon nehéz éven, amelyet a világjárvány okozott, és lassan, de biztosan visszatérhetünk arra az útra, amelyet elterveztünk. 2021. augusztus 20-án ismét megnyitotta kapuit a múzeum, egy új állandó kiállítással csábítva vissza a látogatókat az intézménybe. Bizakodva fordultunk rá a 2022. évre, nagy terveket szöve olyan munkafolyamatokról, amelyek szintén több évtizedes hiátust kívántak pótolni. A kezdeti optimizmusnak az Ukrajna területén kitört háború vetett véget, amely bénítólag hatott az egész országra, és ezen belül a múzeumügyre is. A Bihari Múzeum sem kerülhette el az újratervezést, komoly átütemezést igényelt tőlünk a második félév, illetve a finanszírozási kérdések egyre növekvő nyomása, amely a kulturális szférára nehezedett. Mindentől függetlenül az intézmény 2022-ben sem ült ölbe tett kézzel, a lehetőségekhez képest újra erőn felül teljesített.

Rendezvények

A múzeum által szervezett rendezvények 2022-ben összesen 1529 főt vonzottak, amelyek közül kiemelkedett a Múzeumok Éjszakája és a Kutatók Éjszakája program. Mindkét napon olyan kínálattal készült az intézmény, amelyből minden korosztály kedvére válogathatott. Ebben az évben is sikerült megszervezni a Honismereti Tábort, ahol egy lelkes, érdeklődő csapat jött össze és merült el a múzeumi munkafolyamatok rejtelmeiben. Emellett a jeles ünnepeken családi napoknak adott otthont az épület, valamint tudományos konferenciák keretében tudták az érdeklődők tudásukat gyarapítani.

A Bihari Múzeum rendezvényei 2022-ben

- 2022. február 26.: Nyeregre fel! élményszombat (farsang)
- 2022. március 12.: Nyeregre fel! élményszombat (március 15.)
- 2022. március 28.: A virtuális kalendáriumtól az adatvizualizációig – A helytörténet-kutatás lehetőségei az online térben (konferencia)
- 2022. április 16.: Nyeregre fel! élményszombat (húsvét)
- 2022. május 21–22. Múzeumok Majálisa, Budapest
- 2022. május 25.: A margittai fazekasság című időszaki kiállítás nyitó ünnepsége
- 2022. június 25.: Múzeumok Éjszakája
- 2022. augusztus 1–5.: Honismereti tábor
- 2022. augusztus 20.: Nyeregre fel! élményszombat (államalapítás ünnepe)
- 2022. október 1.: Kutatók Éjszakája
- 2022. október 3.: Zsidósorsok a Partiumban című konferencia
- 2022. október 7.: Helytörténeti vetélkedő középiskolások részére
- 2022. október 13.: A Bihari Múzeum évkönyve XXVII. című kötet bemutatója
- 2022. október 17.: A II. világháború berettyóújfalui és berettyószentmártoni áldozatainak emléknapja
- 2022. november 11.: Az I. világháború hősi áldozatainak emléknapja
- 2022. december 5.: VIII. Bihar kutatás konferencia

Múzeumpedagógia, speciális foglalkozások, IKSZ és önkéntesség

A Bihari Múzeum 2022-ben is 47 foglalkozással várta a különböző korcsoportokhoz (óvodás, alsó és felső tagozatos általános iskolások, középiskolások) tartozó gyermekeket, akik a múzeumpedagógiai foglalkozásokon keresztül sajátíthatták el még jobban azt a tudást, amelyet az intézmény a működése közel ötven éve során felhalmozott. A foglalkozások nem frontális előadásokból állnak, hanem könnyed, játékos formában próbálják meg az adott témához kapcsolódó ismereteket átadni. Fontos szempont, hogy minden esetben a gyermekek bevonására

törekednek a múzeum munkatársai, ezzel hozva közelebb a régebbi korok emlékét. Törekszünk arra, hogy ne avított, poros, haszontalan tudással gazdagodjanak a csoportok, hanem olyan – akár újra divatba jövő – ismereteket szippanthassanak magukba, amelyek még dédszüleink, nagyszüleink idejében szerves részét képezték a mindennapoknak. Ezek az elemek egy természetközelibb, örökségünket óvó életvitelt tárnak a gyermekek elé, akik a felidézett „hétköznapi fogásokkal” olyan új ismeretekre tehetnek szert, amelyek alkalmazkodóbbá tehetik őket napjaink kihívásokkal teli időszakában.

A Bihari Múzeum mindig jelentős számú foglalkozást tartott a bihari térségben, és ez nem történt máshogy 2022-ben sem. Összesen 43 alkalommal kérték fel kollégáinkat, akik 1884 gyermekkel találkoztak és foglalkoztak. Egy tucat foglalkozást Berettyóújfalu határain kívül tartottak, a fent említett négy korosztály számára. Jól látható, hogy ez egy olyan tudásátadási forma, amely ismert és elismert a közoktatásban is, egyre többször keresik meg a múzeumot, hogy újabb és újabb alkalmakra kérjék fel munkatársainkat.

A Bihari Múzeum évek óta támogatja a vakok és gyengénlátók megyei szervezetét, helyet biztosítva az egyesület fogadóóráinak. Ez az együttműködés nyújt lehetőséget arra, hogy a Berettyóújfalu környéken élő egyesületi tagoknak ne kelljen Debrecenbe utazni ahhoz, hogy ügyeiket el tudják intézni.

Örömünkre szolgál, hogy olyan szervezetek, intézmények is ellátogatnak hozzánk, akik fogyatékossgal élő személyeknek, speciális nevelési igényű gyermekeknek nyújtanak támaszt. A múzeumi szféra nagy kihívása, hogy minden állampolgár számára elérhetővé tegye a kulturális „szolgáltatást”, a hozzánk látogatók egytől egyig élményekkel gazdagon távozzanak tőlünk. Az évekre visszanyúló ismeretség és kapcsolat jól példázza, hogy a Bihari Múzeum ezt a területet kiemelt fontossággal kezeli, a kulturális alapon szervezett kapcsolódási lehetőségeket egyre több segítő intézmény veszi igénybe. 2022-ben tíz alkalommal 87 honfitársunk látogatott el múzeumunkba.

A Bihari Múzeumba látogató segítő intézmények

- Vakok és Gyengénlátók Hajdú-Bihar Megyei Egyesülete: 5 alkalom
- Csiga-ház Szociális Szolgáltató Intézmény: 1 alkalom
- Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény: 2 alkalom
- Segítő Kezek Szociális Szolgáltató Központ és Gyermekejóléti Szolgálat: 1 alkalom
- Vakok és Gyengénlátók Békés Megyei Egyesülete: 1 alkalom

Amióta bevezették az iskolai közösségi szolgálatot, amely szerint az érettségi előfeltétele 50 óra segítő munkavégzés, azóta a Bihari Múzeum minden évben több középiskolás diákot is fogad. Nem történt ez máshogy 2022-ben sem, amikor egy új megállapodás mellett – amit a Beregszászi Pál Technikummal (Debrecen) kötöttünk – 11-en választották intézményünket, hogy részben vagy egészben nálunk töltsék le a közösségi szolgálatot, amely során 317 órában ismerkedtek meg a közgyűjtemény munkafolyamataival.

Önkéntesek a múzeumban. Ez nem valami amerikai vagy nyugat-európai film címe, mára már a Bihari Múzeum is elmondhatja magáról, hogy van egy kicsiny, de lelkes társaság, amely szabad idejét feláldozva segíti a muzeológusok munkáját. Legyen szó a rendezvények előkészítéséről, lebonyolításáról, vagy más természetű tevékenységről. 2022-ben összesen 39 órában támogatták munkánkat a csoport tagjai. Önkénteseinkre egész évben számíthattunk, amelyet ezúton is köszönünk nekik.

Oktatás és kutatóhely

A Bihari Múzeum csak közvetett formában kapcsolódik mind a középfokú, mind a felsőfokú oktatáshoz. Nincs állandó megbízása, felkérése egyik múzeumi alkalmazottnak sem óratartásra, csak alkalmi meghívásokról ejthetünk szót. Ilyen felkérésnek tett eleget Török Péter múzeumvezető is, amikor a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola hallgatói részére adatbázis-építés és levéltári ismeretek órán mutatta be a közgyűjtemények digitalizálási munkafolyamatait.

A múzeumokról általában mint kiállítóhely vagy a múzeumpedagógia jut először az emberek eszébe. Nagy ritkán még a kutatóközpont fedezhető fel a köztudatban, de mint kutatási helyszín csak elvétve jelenik meg az emberek gondolataiban. Pedig a múzeumok által őrzött műtárgyak a nemzeti emlékezet kézzelfogható megtestesülései, olyan emlékek, amelyek messze túlmutatnak egy-egy személy gondolati hagyatékán. Ezeket a tárgyakat ugyanúgy egy kutatás középpontjába lehet állítani, mint az iratokat vagy a könyvtári állományokat. Több mint 46 000 műtárgyat őriz a Bihari Múzeum, amelynek feltárása, feldolgozása és publikálása a munkatársak feladata. Ezen munkafolyamatok mellett szintén az intézmény dolga, hogy kutathatóvá tegye állományát a külső kutatók részére is. A múzeum igyekszik eleget tenni ennek a jogszabályi kötelezettségnek, kutatószolgálatot tart fent, amelyet 2022-ben 8 kutató vett igénybe, személyesen vagy elektronikus úton. Szorosan kapcsolódik ehhez a témához a múzeumi könyvtár működtetése a maga 8000 kötetével, amelyet jelenleg a munkatársak mellett csak a külső kutatók vehetnek igénybe. Ezen a felálláson kívánunk változtatni olyan formán, hogy a Sinka István Városi Könyvtár munkatársai segítségével a múzeumi könyvtári állományt hozzákapszóljunk a városi könyvtár anyagához, ezáltal kölcsönözhetővé, elérhetővé tesszük minden beiratkozott olvasó felé az eddig zárt rendszerben használt könyveket. Ez egy hatalmas vállalás, amihez idő kell, de a közös munka elkezdődött, ami reményeink szerint 2024-ben be is fejeződik.

A múzeumok a rendelkezésükre álló eszközökkel olyan tartalmakat készítenek, amelyek minden korosztály, minden társadalmi csoport számára élvezhetővé teszi a múzeumi tudáshalmaz befogadását. Gondolhatunk itt a kiadványok megjelenítésére, kiállítások készítésére és a tudományos ismeretterjesztés lehetőségeire. 2022-ben több alkalommal éltünk a könnyedebb hangvételű előadások, bemutatók alkalmazásával, amelyek iskolákban, gasztronómiai fesztiválokon, ismeretterjesztő rendezvények keretében hangzottak el. Érdemes kiemelnünk társintézményeink programjaihoz történő csatlakozásunkat, vagy a helyi gimnázium tanulóinak tartott rendhagyó történelem óráinkat, amelyeket 288-an hallgattak meg.

- Mezei Milán: Szentmártoni betyárok története. Tájak-Házak-Ízek Fesztiválon II. Szász-tanya. 2022. szeptember 24.
- Mezei Milán: Berettyóújfalu és Bihar vármegye a 19. században. – rendező történelemóra a BSZC Arany János Gimnázium 11. A osztályával. 2022. október 14.
- Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond: A raktár kincsei – exkluzív gyűjteménybemutató a Kutatók Éjszakáján. 2022. október 1.
- Szőke Richárd Rajmond: Menni vagy maradni? – beszélgetés Ablonczy Balázssal a menekült családokról. 2022. január 27.
- Mezei Milán: Családfakutatás. Múzeumok Éjszakája, 2022. június 25.
- Szőke Richárd Rajmond: Asszimiláció és sport: a Berettyóújfalui Sport Egylet című előadás a Kutatók Éjszakáján. 2022. október 1.
- Szőke Richárd Rajmond: Berettyóújfalu a két világháború között – rendező történelemóra a BSZC Arany János Gimnázium 11. A osztályával. 2022. október 14.

Elektronikus felületek, internetes jelenlét

A külső hozzáférés külön ágát képezi az elektronikus felületek üzemeltetése, fenntartása, adatokkal való feltöltése. A múzeum 2019-ben újította meg honlapját, amelyen három nyelven érhető el a legfontosabb információk az intézmény működésével kapcsolatban. Jól tudjuk, hogy napjainkban a honlapok felkeresése már inkább elavult technikának számít, ettől függetlenül az oldalunkat folyamatosan fejlesztjük, hogy érdemes legyen meglátogatni. A közösségi média térhódítása, egyeduralma ellenére 2022-ben 8287 látogatást regisztráltunk a www.biharimuzeum.hu oldalon, ami egy területi múzeum esetében nem rossz eredmény. Az intézmény saját honlapja mellett szintén a múzeum kezelésébe tartozik a Berettyóújfalu Topotéka felülete is, amely egy nemzetközi projekt keretében készült és szorosan kapcsolódik egy európai hálózathoz. Ezen a területen 627 megtekintést sikerült generálnunk.

A közösségi média lehetőségei közül jelenleg a Facebook és a Youtube nyújtotta lehetőségekkel élünk, aktívan veszünk részt ezen hírfolyamok életében.

2022-ben 223 poszttal jelentkeztünk a múzeum Facebook oldalán, amellyel több mint 100 000 embert értünk el. Tavaly novemberben indítottuk útjára az intézmény Youtube-csatornáját, amelyre kezdésként öt videó került fel, de a továbbiakban minden múzeumi esemény, amelyet rögzítünk, itt talál majd otthonra.

Külkapcsolati segítségnyújtás

A módszertani szolgáltatások területén eddig nem igazán kellett eredményekről beszámolni, hiszen az alapvető segítségnyújtást a debreceni Déri Múzeum – mint megyei hatókörű városi múzeum – kötelező feladatai között találjuk meg. Ezért is volt örömteli számunkra, hogy 2022-ben több irányból érkeztek megkeresések, ahonnan szakmai támogatást, együttműködést kértek intézményunktól.

Régóta jó kapcsolatot ápolunk Zsáka település önkormányzatával, amelyre kiváló bizonyíték a két közös projektünk (Nyeregre fell, Bihar kapui). 2022-ben az önkormányzat felkérte a Bihari Múzeumot, hogy mérje fel, tekintse át a település tulajdonában lévő tárgyakat, és adjon tanácsot egy helytörténeti bemutatóterem kialakításához és a szakszerű tárgyelhelyezéshez. A felmérés megtörtént, és a Bihari Múzeum egy tablókiállítás elkészítésére, valamint egy új „falukönyv” megírására kapott megbízást. Mind a kiállítás, mind a kötet munkálatai elkezdődtek, amelyeket előreláthatólag 2023 őszén, 2024 elején láthat, veheti kezébe a nagyközönség.

Egy speciális szakterületről – iratrendezés – érkezett hozzánk több megkeresés is, amelyekben a jelenlegi állomány felmérését, selejtezését, az irattár kialakításának szakmai támogatását kérték tőlünk azok a szervezetek, illetve cégek, akik a múzeum munkatársainak segítségével kívánnak méltó körülményt teremteni az őrzésükben lévő állománynak.

Iratrendezési kérdésekkel kapcsolatos tanácsadás és együttműködés:

- A Berettyó Kulturális Központ irattárának kialakítása, a Nadányi Zoltán Művelődési Ház iratanyagának felmérése és előzetes selejtezése (40 iratfolyóméter)

- A berettyóújfalui Herpály-Team Kft. irattárának felmérése, tanácsadás (mintegy 500 iratfolyóméter)
- Az egykori Cyklon-Berstal Kft. irattárának felmérése és alapszintű rendezése (30 iratfolyóméter)

A kiállítások

A 2021. augusztus 20-án megnyitott, „A táj és az ember. Herpálytól a faluvárosig” című állandó kiállításunk 2022-ben is szép számú érdeklődőt vonzott. A szűk háromnegyed év alatt, amíg a múzeum látogatókat fogadhatott, 1517-en döntöttek úgy, hogy megtekintik a kilenc kiállítási egységet, ismerkedve a bihari térség múltjával, Berettyóújfalú történelmével, a helyi népszokásokkal és korszakos költőinkkel, íróinkkal. Örömeinkre szolgál, hogy minden korosztály megtalálja magának azokat az apró elemeket, amelyekhez akár még személyes élmények, vagy az emlékezetük köti őket. Az interaktív kiállítások célja, hogy a statikus, keretek közé szorított bemutatás helyett, a gondolkodást, az elmélyedést kívánja erősíteni. Mi is ebben a szellemben készítettük el az új állandó összeállításunkat, amelyet egyenként, kiállításvezető segítségével, vagy csoportosan, tárlatvezető szóbeli kiegészítésével ismerhetnek meg a látogatók. Munkatársaink 16 alkalommal, 414 főnek tartottak előszavas vezetést az állandó kiállításban.

Hosszú idő után adott otthont nem saját alkotásnak számító kiállításnak a múzeum. 2022. május 24. és július 31. között vendégtárlatot ismerhetett meg a nagyközönség. A nagyváradi Partiumi Egyetem gondozásában, vezetésével készült el egy vándorkiállítás, amely egy letűnt fazekasközpont, Margitta hagyományát, forma- és díszítőelem világát akarta újjáéleszteni. A Derecskéről érkező kiállítást a nyitvatartási időszak alatt összesen 302-en tekintették meg.

Gyűjteményi munka

Számtalan apró részlete van a gyűjteményi munkafolyamatoknak, amelyek nem látványosak, ellenben nagy időráfordítást igényelnek a munkatársaktól. Ide lehet sorolni a különböző naplók, leltárkönyvek visszaellenőrzését, javítását, korrigálását.

2022-ben a gyarapodási napló került sorra, amelyet a kollégák soronként néztek át és ellenőrizték a rögzített adatokat. Sok esetben hiányzott egy-egy információ, amely követhetőbbé teszi a tárgyak mozgását. A gyarapodási naplóba vétel még nem jelenti azt, hogy azt itt szereplő tárgy műtárggyá válik. Az itt szereplő tételek segítik a rendszerezést, hogy ne legyen olyan tárgy a múzeum által használt terekben, amely valamilyen módon nem kapcsolódik az intézményhez. Esetünkben ez közel 3000 bejegyzést takar, amelyhez mintegy 15 000 tárgy kapcsolódik, hiszen egy gyarapodási napló tételnél nincs megkötve, hogy hány darab tárgyat veszünk egyszerre nyilvántartásba. Munkatársaink ezt a feladatot végezték a múzeum épületében – ahol a tárgyakat azonosították be –, illetve az év végéhez közeledve a home office alatt is az adathalmazok egy síkra hozása volt a fő csapásirány.

Szintén a visszaellenőrzés kategóriájába sorolhatjuk az Általános Történeti Dokumentumok Gyűjteménye (ÁTD) állományvédelmi védekezés alá vont állományának védőburokba (pallium) való csomagolását és savmentes dobozokba történő elhelyezését, amely során 9289 darab iratnak sikerült jobb tárolási körülményeket biztosítani. Az átadozolás alatt minden egyes tételt és darabot a kezükbe vettek a munkatársak, összeolvasták az információsávokat, megjelölték a selejtezendő, restaurálásra szoruló, más gyűjteménybe áthelyezendő tárgyakat.

Jól látható, hogy a több mint 46 000 darabból álló múzeumi állomány közel harmadát vonták ismét tüzetes vizsgálat alá az alkalmazottak, amelyet az elkövetkezendő években is folytatnak.

A nyilvántartás fontos részét képezi a leírókartonok rendje, amelyben minden egyes műtárgy saját adatlappal rendelkezik. A papíralapú mutatórendszer némileg elavult – ezért is rögzítjük az adatokat elektronikus formában is –, de a jogszabályi kötelezettségnek eleget téve ezen a téren pótoltuk a hiányosságokat. Összesen 2810 darab leírókarton készült el, került kinyomtatásra és rendszerezésre.

Minden közgyűjtemény életében neuralgikus pont a hozzáférés, az elérhetőség kérdése, amely napjainkra egyre jobban eltolódik az online jelenlét felé. Műtárgyaink 33,2%-át (15 345 db) már digitalizálták a munkatársak, de a nyilvánosan elérhető mennyiség (2792 db), csak az állomány 6,04%-át teszi ki. 2023-ban

és 2024-ben az intézmény egyik fő célja, hogy tovább folytassa a műtárgyak digitalizálását, és minél többet elérhetővé tegyen valamilyen online felületen. Első lépésként a különböző gyűjtemények leltárkönyveinek kiadható adatait kívánjuk publikálni, ezáltal biztosítva a kereshetőséget. Hosszabb távú terveink között szerepel az állomány egészének szkennelése, hogy a gyűjteményi adatbázisokhoz képi anyagot is tudjunk csatolni, komplex keresést biztosítva minden érdeklődő számára.

Tudomány és kutatás

A Bihari Múzeum 2021-ben pályázott az NKA Magyar Génius Ideiglenes Kollegium kiírására, amely a múzeumok kiállítási tevékenységét és tudományos munkásságát kívánta támogatni. Intézményünk pályázatát befogadták, és támogatásra alkalmasnak ítélték, összesen 8 000 000 Ft értékben.

Hatalmas feladatot vállaltunk magunkra, korábban a megyében egy közgyűjtemény sem nyert el hasonló volumenű pályázatot, csak kutatásra. Múzeumunk nagyot mert álmodni, konkrét célokat, eredményeket fogalmazott meg a projektleírásban, amelyek bár merészek, de nem teljesíthetetlenek. 3 konferencia szervezését, 4 adatbázis építését, 4 kötet megjelentetését és 8 önálló tanulmány publikálását vállalta a múzeum. Jól látható, hogy a jelenleg három muzeológussal (1 történész muzeológus, 2 történész segédmuzeológus) dolgozó Bihari Múzeum önmagában nehezen tudná abszolválni az elvállalt feladatot, ezért széleskörű intézményi és tudományos együttműködési hálózatot építettünk ki. Ez a kapcsolati tőke az évek során futó közös munkák és ismeretségek révén jöhetett létre, amelyben levéltárak, könyvtárak, múzeumok és tudományos kutatók kapaszkodtak össze. Nagy segítség számunkra, hogy intézményünk munkatársai jelen vannak mind az egyetemi életben, mind a megyei (és határon túli) szakmai diskurzusban. A feladat nem könnyű, de a jó tervezésnek és pontos ütemezésnek hála, mindenki tudja, hogy mi a dolga, és 2023-ban nagyon sok kellemes percet okozunk majd a Bihar múltja iránt érdeklődőknek.

Alapvető, hogy első lépésként a tudományos, feltáró munkát kell elvégezni, csak ezt követheti az ismeretterjesztés. Nincs ez másként a múzeumban sem, minden kutatási téma esetében az alapkutatást preferáljuk, amely a közgyűjteményi anyagok és a szakirodalom feltárásán és feldolgozásán alapul. Ehhez elsőként magát a témát szükséges megjelölni, illetve azt a célt, hogy milyen formában lát napvilágot az új ismeretanyag.

A tudományos munkatársak kutatási témái 2022-ben

- Mezei Milán: A konzervatív ügy szolgálatában: gróf Dessewffy Emil hírlapírói/lapszerkesztői tevékenysége a reformkorban, a Budapesti Híradó kapcsán (1844–1848) [Doktori disszertáció]
- Mezei Milán: A reformkori Konzervatív Párt megyei háttérbázisa
- Mezei Milán: „Az utolsó bihari betyár”. Vitális Imre üldöztetésének korabeli sajtótörténeti visszhangja.
- Mezei Milán: Berettyóújfalu a dualizmus korában (monográfia)
- Mezei Milán: Zsáka története a 18–19. században (tanulmány)
- Mezei Milán: „Melyik itt Govrik szolgabíró?”. Az 1846-os botrányos parádi fürdőbéli verekedés történeti narratívái
- Mezei Milán: A Károlyi grófok érdekérvényesítő politikája a reformkori Csongrád megyében (1827–1848)
- Mezei Milán: A Dessewffyék és Nagykökényes
- Szőke Richárd Rajmond: Az 1922-es berettyóújfalui nemzetgyűlési választás
- Szőke Richárd Rajmond: A Berettyóújfalui Sport Egylet két világháború közötti története
- Török Péter: A szabolcsi hajdúvárosok szerepe a Rákóczi-szabadságharcban
- Török Péter: Buday István alispáni tevékenysége
- Török Péter: Melczer Erzsébet életrajza
- Török Péter: Zsáka település története (1990–2019)

Fontosnak tartjuk, hogy a tudományos eredményeket mind a szakma, mind a nagyközönség számára minél gyorsabban elérhetővé tegyük. A közzététel hagyományos formája a konferencia, amelyből a Bihari Múzeum 2022-ben hármat is rendezett. A személyes megjelenés mellett azokat az érdeklődőket is el akartuk érni, akik bármilyen akadályoztatás miatt nem lehettek személyesen jelen ezeken az eseményeken. Miattuk vezettük be azt az újítást, hogy rendezvényeinket – a magunk eszközeivel – online közvetítettük, ezáltal a világ bármely pontjáról becsatlakozhattak a konferencia témája iránt érdeklődők. A statisztika minket igazol, több mint 100 fővel egészült ki tudományos eseményeink nézettsége a világhálón. Terveink szerint ezen felvételeket a múzeum Youtube-csatornáján publikáljuk, hogy bárki, bármikor újra megtekinthesse.

A múzeum által rendezett tudományos konferenciák

- A virtuális kalendáriumtól az adatvizualizációig – A helytörténet-kutatás lehetőségei az online térben (2022. március 28.)
- Zsidósorsok a Partiumban (2022. október 3.)
- VIII. Bihar kutatás (2022. december 5.)

A konferenciákat nem csak szervezzük, de előadóként is részt veszünk egy-egy tudományos ülésen. Az általunk életre hívott programok mellett a társintézmények szimpóziumain is jelen vagyunk, kapcsolódó kutatási eredményeinkről ezeken a fórumokon is beszámolunk.

A múzeum munkatársai által konferencián tartott előadások

- Mezei Milán: „Ott álltak a régi zsidó famíliák házai”. A berettyóújfalui zsidóság társadalomtopográfiája a dualizmus korában. Zsidósorsok a Partiumban konferencia. Berettyóújfalú, 2022. október 3.
- Mezei Milán: Zsidók és romák: Felekezeti és nemzetiségi kisebbségek története Nagylétán és Vértesen a hosszú 19. században. Egy helytörténeti kutatás lehetőségei, forrásai és nehézségei egy történész szemével. Fialat kutatók konferenciája. Létavértes, 2022. november 12.

- Mezei Milán: „Melyik itt Govrik szolgabíró?“. Az 1846-os botrányos parádi fürdőbéli verekedés történeti narratívái. VIII. Bihar kutatás konferencia. Berettyóújfalu, 2022. december 5.
- Mezei Milán: „A csongrádi nemesség nem mer Méltóságokkal szembe állani“. A Károlyi grófok érdekérvényesítő politikája a reformkori Csongrád megyében (1827–1848). MUKUCSOM 2022 konferencia, Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 2022. december 13.
- Szőke Richárd Rajmond: A Berettyóújfalu Topotéka. A virtuális kalendáriumtól az adatvizualizációig – A helytörténet-kutatás lehetőségei az online térben konferencia. Berettyóújfalu. 2022. március 28.
- Szőke Richárd Rajmond: Asszimiláció és sport – a Berettyóújfalu Sport Egylet. Zsidósorsok a Partiumban konferencia. Berettyóújfalu. 2022. október 3.
- Szőke Richárd Rajmond: A vidéki zsidóság és a sport kapcsolata: a Berettyóújfalu Sport Egylet. A magyar holokauszt-kutatás legújabb eredményei konferencia. Budapest. 2022. október 20.
- Szőke Richárd Rajmond: Az 1922-es berettyóújfalu nemzeti gyűlési választás. Fiatal kutatók konferenciája. Létavértes. 2022. november 12.
- Szőke Richárd Rajmond: Berettyóújfalu és Berettyószentmárton választói társadalma 1922-ben. VIII. Bihari Diéta konferencia. Berettyóújfalu. 2022. december 5.
- Török Péter: Buday István hajdúvárosi főkapitány (politikai) életrajza. 49. Hajdú-Bihar Megyei Levéltári Napok. Debrecen, 2022. november 8.

A friss kutatási eredményekről minden évben a múzeum évkönyvében adnak számot munkatársaink, illetve olyan külsős kutatók, akik bihari témájú kézirattal jelentkeznek. Az egyik nagy vívmányunknak tartjuk, hogy 2018 óta tényleg sikerült évkönyvet faragni a múzeum kiadványából, és minden évben publikációkkal jelentkezni ezen kötetek hasábjain. A Bihari Múzeum Évkönyve XXVII. (Szerk. Török Péter. Berettyóújfalu, 2022.) 300 példányban jelent meg, amelyet 2022. október 14-én mutattunk be a múzeum nagytermében.

A múzeum munkatársai nem csupán konferenciákat szerveztek, előadásokat tartottak, köteteket szerkesztettek, hanem több kérdéskörrel kapcsolatban tudományos publikáció keretében foglalták össze a legújabb kutatási eredményeket.

A múzeum dolgozói által jegyzett, magyar és idegen nyelvű publikációk

- Szőke Richárd Rajmond: Adalékok Berettyóújfalu sajtó- és választástörténetéhez – Az 1922-es nemzetgyűlési választás. In.: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVII. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalu, 2022. 83–130.
- Szőke Richárd Rajmond: Az Egységes Párt berettyóújfalui kampánya. Új Nézőpont, 9. (2022) 2. 5–21.
- Szőke Richárd Rajmond: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVI. (könyvismertető) Új Nézőpont, 9. (2022) 2. 54–56.
- Szőke Richárd Rajmond – Szűcs Endre – Török Péter: A táj és az ember. Herpálytól a faluvárosig - a Bihari Múzeum régi/új állandó kiállítása. Történeti Muzeológiai Szemle 20. Szerk. Pintér János–Ihász István. Budapest, 2022. 227–231.
- Török Péter: Kovács Jancsi titkos küldetése(i). Egy kém vallomása, avagy egy nagyotmondó fiú esete az igazsággal. In: Ünnepi kötet Papp Klára 70. születésnapjára. Szerk. Jeney-Tóth Annamária, Tóth Orsolya és Bárány Attila. Debrecen, 2022. 427–437.
- Török Péter: „...én Nagyságod parancsolatja nélkül nem cselekettem, nem is cselekszem...” – Adalékok Buday Istvánné Melczer Erzsébet életrajzához. Új Nézőpont, 9. (2022) 3–4. 35–44.

Munkatársaink tudományos beágyazottságát mi sem bizonyítja jobban, hogy a megyei, lokális kulturális és tudományos szervezetekben betöltött szerepük mellett, országos és határon túli munkát is vállalnak. 2012 óta – az alapítástól kezdve – kezelik, üzemeltetik a www.biharkutatas.hu oldalt, amely kapocs kíván lenni az anyaország és a határon túl élő kollégák között. Fő célja, hogy egy közös platformon lehessen keresni a Bihar történetiségét tárgyaló műveket, a vonatkozó adatbázisokat és elérni az Új Nézőpont online folyóiratot, amely a friss kutatási

eredményeket teszi közzé. Az Új Nézőpont szerkesztőségének tagja Török Péter, a szerkesztői titkári teendőket Szőke Richárd Rajmond látja el.

Szintén Török Péter vesz részt a Debreceni Egyetemen alapított Nemzetközi Inter-regionális Társadalomtörténeti és Néprajzi Kutatóközpont munkájában. A Kutatóközpont célja, hogy a határ mindkét oldalán alkotó kutatók közös terveket kidolgozva, egy-egy terület tudományos kérdéseire keressék a válaszokat.

Különösen fontosnak tartjuk, hogy a vajdasági szakfolyóirat, a Létünk szerkesztőségében is helyet kapott Török Péter, támogatva a határon túli magyarság egyik kiemelkedő kulturális felületét. Nem tehetünk eleget ahhoz, hogy mindenkihez eljuttassuk az egységes magyarság gondolatát, hogy egy nemzet határait nem az államhatárok jelentik. Felelősséggel tartozunk azért, hogy minden magyar hozzájuthasson a kultúra és a tudomány mai értékeihez, ezért érezzük kötelességünknek ezt az együttműködést.

Műtárgyvédelem

Egy múzeumnak nem pusztán gyűjtenie, hanem őriznie is kell a tárgyakat, amelyeket jogszabályokban rögzített módon szükséges tárolni. A Bihari Múzeum 2022-ben a raktározás területén is hatalmas munkát vitt véghez, hiszen a korábban külső raktárként használt egykori Kasza iskola épületét (Wesselényi u. 1.) más felhasználásra jelölte ki a fenntartó, és emiatt az ott tárolt állomány teljes egésze átköltöztetésre került egy új helyiségbe, amelyet már ezelőtt is depózási feladatokra használtak. Az új épület egy légtérrel rendelkezik, szabadon alakítható, csak az anyagi kérdések szabnak határt a fejlesztéseknek.

Korábban már szót ejtettünk az ÁTD gyűjtemény átdobozolásáról, ami összesen 9289 darab műtárgy biztonságos elhelyezését hozta magával. Ezenfelül a múzeum néprajzi gyűjteményében található textilállomány tárolási kapacitásának átszervezésére, annak költöztetésére, valamint állományvédelmi szempontból fontos teregetésére is sor került 2022-ben.

A legnagyobb feladatot mégis a külső raktár költöztetése jelentette, hiszen az állapotfelmérésen túl a munkatársak minden egyes műtárgyat visszaellenőriztek a nyilvántartásban, a hiátusokat pótolták, legyen szó adatról, vagy egy megkopott leltári számról. Ez a munkafolyamat több mint 3000 tárgyat érintett, amelyek közül 700 darab részesült megelőző, valamint 250 db aktív állományvédelemben. Összesen 9239 tétel, 11389 darab műtárgy fordult meg a munkatársak keze között azzal a céllal, hogy még ideálisabb körülményeket biztosíthasson a múzeum az őrzésére bízott kulturális javaknak. A több hónapon keresztül zajló költözés lezárult, az új helyen kialakítandó raktári rend kivitelezése 2023 egyik fő feladata lesz.

A kategóriákon kívüli tevékenységek

A más kategóriába be nem sorolható munkafolyamatokat szokták az „egyéb” kategóriába sorolni, amelyből néha több van, mint a hagyományos elemekből. Azok a statisztikai alapkérdések, amelyek 20–25 éve kerültek rögzítésre, napjainkra sok esetben értelmezhetetlenek, és nem fedik le a múzeumokban zajló munkafolyamatok teljes palettáját.

A múzeum munkatársai elkezdtek – vagy folytattak – olyan munkaegységeket, amelyek túlmutatnak egy területi intézmény feladatkörén. Nem tehetünk mást, fessegetnünk kell a határokat, mert ezen keretek között inkább vesztesre, mint nyeresre állunk a múlt értékeinek megőrzése terén.

Azáltal, hogy egy 20. századdal foglalkozó történész került a múzeumba, megnyíltak azok a csatornák, amelyek új gyűjteményezési tervek után kiáltottak. Korábban az interjúkészítés (oral history) inkább adatrögzítésre szorítkozott, most egy jól körülhatárolható kört akarunk elérni, és felvenni minden olyan emlékeanyagot, amelyeket sem a tárgyakból, sem az írott forrásokból nem ismerhetünk meg. A szisztematikus anyaggyűjtés elindult, a kollégák több tucat leendő interjúalannyal egyeztettek a felvételekkel kapcsolatosan, amelyek elkészültük után a múzeum újonnan létrehozott gyűjteményébe kerülnek.

A Nyeregre fel! TOP-os turisztikai projekt alatt sikerült beletanulni a különböző pályázati lehetőségek követelményrendszerébe, egyúttal a párhuzamosan

futó tevékenységek összehangolásának feltétlen szükségességébe. Ez a tanuló-pénz kifizetődött, hiszen 2022-ben két nagyobb pályázatnál is felmerült a múzeum munkatársainak részvétele. Az egyik a Berettyóújfalu Város Önkormányzata által beadott, a Csonkatorony és környékének turisztikai fejlesztésére irányuló pályázat, a másik a Zsáka és Bakonszeg települések által beadott turisztikai fejlesztésre irányuló pályázat előkészítő munkálataiban való részvétel, szakmai anyagok írása, turisztikai koncepció kidolgozása témakörökben dolgoztak kollégáink. Jól látható, hogy a kulturális turizmus térnyerése felértékeli a közgyűjtemények szerepét, hiszen ezek az intézmények azok, amelyek rendelkeznek azzal az alaptudással, amelyre építeni lehet egy-egy attrakció mondanivalóját.

A folyamatos munkavégzés mellett nagy hangsúlyt helyezünk arra is, hogy a munkatársak mind egyénenként, mind csoportban fejlesszék magukat, olyan képzéseken vegyenek részt, amelyek hozzátesznek a múzeumi munkájukhoz. A hagyományosnak tekinthető múzeumi szakmai napok mellett (múzeumpedagógia, országos továbbképzések, digitális lehetőségek) más szakterületekre is áthallgassanak a kollégák, mint például az internet archiválása, mint közgyűjteményi feladat című tanfolyam, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár hirdetett meg, és két munkatársunk végezte el a 30 órás kurzust.

A tudományos élethez való kapcsolódás alapfeltétele, hogy a kutató törekedjen a tudományos fokozatszerzésre. Nagy lépést tett ebbe az irányba Szőke Richárd Rajmond, akik 2022-ben felvételt nyert a Debreceni Egyetem BTK Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájába. Témája teljes mértékben Biharhoz és Berettyóújfaluhoz kötődik: Szilágyi Lajos bihari főispán, országgyűlési képviselő pályáját kívánja feltárni.

A Bihar Múzeum életében feltétlenül új területnek tekinthető az adatbázis-építés. A 2019-ben indult próbálkozások a világjárvány alatt gyorsultak fel, amikor is az otthoni munkavégzés egyik fő elemévé vált az adatok rögzítése. Ezen munkafolyamat több szálon fut: dolgozunk a berettyóújfalui Földhivatal telekkönyvi betétei digitalizált állományának rendszerezésén; folyamatosan rögzítjük a megyei levéltári tagintézményben őrzött berettyóújfalui és berettyószentmártoni

halotti anyakönyvek (MNL HBVL XXXIII.10.c) adatait, amelyből eddig 4102 rekord készült el; valamint elkezdtük az 1950 előtti választói névjegyzékek (MNL HBVL IV.403.) gépelését, amelyekből adatbázis készül, és 2023-ban mindenki számára elérhetővé tesszük a világhálón. A különböző évkörökből 2022 végére összesen 6701 rekordot vittek fel a kollégák.

Mindig öröm és motiváció, ha az ember munkáját kívülről figyelő szakemberek úgy döntenek, hogy az a produktum, amit az intézmény nyújtott, elismerésre méltó. Az új állandó kiállításunkon közel két évet dolgoztunk, és ez nem került el a Pulszky Társaság figyelmét sem, akik az Év Kiállítása pályázat keretében 2022. november 3-án, Budapesten elismerő oklevéllel jutalmazták munkásságunkat. A pozitív visszajelzés még jobban megerősített minket abban, hogy jó úton járunk, és érdemes a lehető legtöbb időt és energiát befektetni egy-egy kiállítás elkészítésébe.

2022 sem telhetett el anélkül, hogy ne pályázott volna az intézmény, amely területen évről évre komoly sikereket érünk el. Minden beadványunk pozitív elbírálásban részesült, megteremtve ezzel az alapot egy több éven át futó kutatási projekthez, a múzeum évkönyvének kiadásához, valamint egy kétnapos tudományos konferencia megszervezéséhez.

Elnyert pályázatok 2022-ben

A berettyóújfalui járás Bihar vármegye egykori történetiségének feldolgozására Interdiszciplináris kutatás, tanulmányok, monográfia, konferencia megvalósítására. NKA Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma. Pályázati azonosító: 650132/00014. Elnyert összeg: 8 000 000 Ft

Alkotói támogatás „A szabolcsi hajdúvárosok szerepe a Rákóczi-szabadságharcban” című kézirat elkészítésére. NKA Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma. Pályázati azonosító: 201102/03726. Elnyert összeg: 300 000 Ft

A Bihari Múzeum Évkönyve XXVIII. megjelentetésére. NKA Múzeumok Kollégiuma. Pályázati azonosító: 209188/00034. Elnyert összeg: 335 580 Ft

A divat mondja meg, hogy ki vagy?! Viseletek és történetek az öltözködés múltjából és jelenéből című konferencia megrendezésére a Bihari Múzeumban. NKA Múzeumok Kollégiuma. Pályázati azonosító: 209108/00035. Elnyert összeg: 1 100 000 Ft

Elnyert összeg összesen: 9 735 580 Ft

Összegzés

A Bihari Múzeum – annak ellenére, hogy október 15-ével kénytelen volt kapuit bezárni – mozgalmas évet tudhat maga mögött, köszönhetően annak, hogy a megfogalmazott elvárások és feladatok összhangban álltak egymással. Az év elején még örültünk, hogy végre eljön egy új, zavartalan időszak, amely lehetőséget ad az intézmény profiljának minél szélesebb körben való megismertetésére. A nyárra körvonalazódó problémák a kulturális szférát is elérték, és sajnos kijelenthetjük, hogy térdre is kényszerítették. A működés bizonytalansága sok kérdést vetett fel, amelyeket csak nagyon nehezen lehetett tisztázni, de úgy fordulhattunk rá a 2023-as évre, hogy van miért küzdeni, a befektetett munka megtérülni látszik. A fentebbi sorokból kiolvasható, – és a korábban megjelent beszámolókkal összevethető – hogy a múzeum töretlen pályán halad, előre megrajzolt ívet ír le, és az egymásra épülő projektek egy 21. századi múzeum képét vetítik elénk. Talán majdcsak minden évben azt írom, hogy megint túlszárnyaltuk magunkat, de most is úgy látom, hogy egy újabb szintet lépett a múzeum közössége, olyan komoly feladatokat – például a külső raktár költöztetése – oldottunk meg, ami más közgyűjteményeknek többéves munka lenne. Gondolkodásunk középpontjában a gyűjtemény áll, mindent azért teszünk, hogy megóvjuk azt az örökséget az utókoroknak, amelyet a Bihari Múzeum működésének közel ötven éve alatt összegyűjtött.

What's next?

Bihari Museum in 2022: Overview of activities

In the second half of 2021, we thought that two very difficult years of the pandemic were over and that we could slowly but surely return to the path we had planned. On August 20, 2021 the museum reopened its doors, inviting visitors with a new permanent exhibition. We looked ahead to 2022 with optimism and planned workflows that would also fill a decades-long gap. Initial optimism was overshadowed by the outbreak of war in Ukraine, which paralyzed the whole country, including the museum sector. The Bihari Museum also could not avoid re-planning, and the second half of the year and the increasing pressure of funding issues on the cultural sector required us to do some major rescheduling. However, the institution did not sit back in 2022 and once again performed beyond its means despite the circumstances.



1. kép A virtuális kalendáriumtól az adatvizualizációig – A helytörténet-kutatás lehetőségei az online térben című konferencia, 2022. március 28.



2. kép A margittai fazekasság című időszak kiállítás nyitó ünnepsége, 2022. május 25.



3. kép Múzeumok Éjszakája, 2022. június 25.



4. kép Munkálatok az új külső raktárban, 2022. július 20.



5. kép A Bihari Múzeum évkönyve XXVII. című kötet bemutatója,
2022. október 13.



6. kép VIII. Bihar kutatás konferencia, 2022. december 5.